

Livsudfoldelse gennem relationer

Specialiseringsrapport 7. semester
Mennesker med nedsat funktionsevne
Opgavenummer 5428
20 491 anslag

Indhold

Indledning.....	2
Pædagogisk problemstilling fra praktikken.....	2
Pædagogisk mål m/ forløb.....	2
Præsentation af borgeren.....	3
Lovgivning.....	3
Praksisforløb.....	4
Planlægning af forløbet.....	4
Impuls og optakt.....	5
Eksperiment og udveksling.....	5
Fordybelse.....	5
Evaluerings.....	5
Selve forløbet.....	5
Første gang.....	6
Anden gang.....	6
Tredje gang.....	6
Fjerde gang.....	6
Femte gang.....	7
Sjette gang.....	7
Analyse.....	7
Konklusion.....	8
Andre observationer.....	8
Perspektivering.....	9

Indledning

Jeg har haft min 3. praktikperiode i en boform for 6 personer i alderen 17-25 år med svære kognitive funktionsnedsættelser, i tillæg til andre neurologiske eller psykiatriske diagnoser som fx epilepsi, ADHD og skizofreni. Borgernes funktionsnedsættelser medfører, at de ikke selv har evnen til at strukturere deres hverdag. Det pædagogiske arbejde forsøger derfor at skabe en struktureret og genkendelig hverdag, med udpræget brug af 1 til 1 kontakt.

Pædagogisk problemstilling fra praktikken

I den pædagogiske hverdag jeg oplevede i min praktik, var der især en kvinde (JWS) der kunne blive noget "usynlig" og forsvinde i travlheden, da hun ikke altid gjorde ret meget ud af sig selv.

Livsudfoldelse har et socialt perspektiv. Mennesker er sociale væsener, der søger fællesskabet og kontakt med andre. Man kan endda argumentere, at mennesker først udvikler sig som individer gennem kontakten med andre individer (Sørensen, 2007, s. 18). Jeg ser det dermed som en grundlæggende faktor i livsudfoldelse og selvudvikling, at kunne opleve meningsfyldte relationer med andre mennesker. Jeg mener også, at det er vigtigt, at have mulighed for at fordybe sig i fritidsinteresser. Jeg så her en mulighed for at imødekomme begge behov hos JWS, hvor jeg ville tage udgangspunkt i hendes interesse for musik, og bruge dette som fælles grundlag for vores kommunikation.

Her har jeg et pædagogisk ansvar overfor mennesker med nedsat funktionsevne. Der kan være nødvendigt med særlig pædagogisk opmærksomhed for at afdække borgerens interesser – fx hvis der er tale om en borger med begrænsede kommunikative færdigheder. Det er heller ikke alle mennesker der er lige pågående og tydelige i sine udtryk. Der kan også være tale om, at borgerens særlige behov medfører, at det kun bliver muligt at gennemføre dette, hvis den pædagogiske hverdag omstruktureres noget.

Pædagogisk mål m/ forløb

Jeg ville skabe en relation mellem mig og JWS, hvor JWS oplever denne som meningsfyldt og positiv. For at kunne skabe denne relation, var det nødvendigt at have fokus på kommunikationen (både verbalt og nonverbalt) mellem mig og JWS. I denne sammenhæng er kommunikation noget, der sker når mig og JWS sammen forsøger at skabe fælles mening gennem vores gensidige relation og samspil, og ikke blot en overførsel af information fra fx mig til JWS (Sørensen, 2007, s. 113-114). Relationer bliver dermed kommunikativt funderet – kommunikationen sætter os i forbindelse med de mennesker der omgiver os, og giver os anledning til at udvikle og udvide vores forståelse af os selv og vores omverden.

For personer med funktionsnedsættelser kan det tage længere tid at tilegne sig de kommunikative kompetencer (fx evnen til at tage kontakt, vente på tur, skabe en fælles opmærksomhed) der udvikles i det tidlige samspil mellem omsorgsgiver og barn. Samtidig kan funktionsnedsættelserne føre til, at

barnet får færre muligheder for, at deltage i situationer der vil kunne fremme sproglig og social udvikling (Bøttcher & Dammeyer, 2010, s. 44 - 54).

Det tidlige samspil lægger grundlaget for barnets videre kommunikative og sociale udvikling. For personer uden eller med meget lidt talesprog, vil den nærmeste kommunikative udviklingszone ofte befinde sig i dette tidlige samspilsstadium, uafhængigt af fysisk alder. Her er *afstemning* centralt – hvor omsorgsgiveren tilpasser sin respons, rytme og initiativer til sin kommunikationspartner. (Bøttcher & Dammeyer, 2010, s. 49)

Dermed indeholder mit forløb også et udviklingsperspektiv. Ved at holde mig i JWSs nærmeste udviklingszone, håbede jeg at skabe muligheder for, at JWS får noget kognitivt stimuli, der giver hende mulighed for personlig udvikling.

Præsentation af borgeren

Jeg lavede forløbet med JWS, en kvinde på 23 år. Hun har i januar 2011 fået lavet en Kuno Beller, og er vurderet til at være kognitivt udviklet som et barn på 1,4 år. Hun er gående, men har nedsat koordination og kropskontrol. Derudover har hun en synsnedsættelse (på 6:18) og en cerebral synsforstyrrelse, der medfører, at hendes hjerne har problemer med at omsætte og bearbejde synsindtryk. Hun forstår nogle bestemte verbale beskeder, og kan ellers guides fysisk. JWS har et meget begrænset ordforråd, men imiterer og efteraber meget gerne lyde. Møder JWS komplicerede lydcombinationer, formår hun dog ikke at gengive dem korrekt – ”afrika” bliver fx ”a-ki-ka”. Overgangssituationer kan være lidt svære for JWS, hvor hun har behov for at bruge noget tid til at omstille sig fra den ene arena til den anden.

Lovgivning

Serviceovens § 1, stk. 2 siger, at *”Formålet med hjælpen efter denne lov er at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten.”* (Socialministeriet, 2011).

Dette præciseres i § 81:

§ 81. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde en særlig indsats til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Formålet med indsatsen er

- 1) at forebygge, at problemerne for den enkelte forværres,*
- 2) at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder,*
- 3) at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje og*

4) at yde en helhedsorienteret indsats med servicetilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter denne lov. (Socialministeriet, 2011)

Der understreges, at formålet med indsatsen blandt andet skal forbedre muligheder for *"den enkeltes sociale og personlige funktion"* og *"forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse"*. Der understreges også, at hjælpen skal være *"afpasset den enkeltes særlige behov"*, hvor jeg som pædagog har til opgave, at tage højde for de særlige forudsætninger JWS måtte have.

Mit forløb tager udgangspunkt i øget livskvalitet og livsudfoldelse gennem social kontakt og samvær. Samtidig er der mulighed for at *"forbedre den enkeltes sociale funktion"* ved at mit forløb styrker JWSs kommunikative færdigheder og muligheder. Dermed bliver mit forløb en mulig metode for at imødekomme de socialpolitiske krav til udviklingsarbejde der ligger til grund for pædagogisk praksis.

Praksisforløb

Jeg brugte musik som grundlag for samværet. Musik har en særlig følelsesbærende mangetydighed, hvor de forskellige elementer i et musikstykke – det harmoniske forløb, rytmikken, de dynamiske ændringer osv. – hver udtrykker noget særligt (Kirk, 2009, s. 132). Musikken giver videre et følelsesmæssigt udtryk, der ikke kan italesættes – ord er ikke tilstrækkeligt meningsbærende (Kirk, 2009, s. 135).

Musik er en æstetisk udtryksform. For personer med en psykisk funktionsnedsættelse er de æstetiske udtryksformer særligt værdifulde. Musikken er spontant ekspressiv og umiddelbart sanselig. Der er stort potentiale for fordybelse, hvor det æstetiske felt ikke er styret af en normativ vurdering af hvad der er *"godt"* og hvad der er *"dårligt"*. Æstetiske udtryksforme er mere end et kommunikationsmiddel – de giver os nye oplevelser af og øget forståelse for vores omverden (Langager, 1996, s. 23).

Jeg støttede mig op af musikkens stemningsgivende muligheder, og valgte musik til fælles lytning, hvor jeg ville skabe et følelsesmæssigt grundlag for kommunikationen den pågældende dag. Jeg udnyttede også musikkens ekspressive kvaliteter, og tog enkle instrumenter i brug i mit forløb. For at skabe et samspil var jeg princippet om affektiv afstemning bevidst, og benyttede mig af spejling og imitation af bevægelser, instrumentelle udtryk mv.

Da JWS har begrænset evne til verbal kommunikation, havde jeg fokus på hendes nonverbale kommunikation under forløbet. Jeg aflæste hendes signaler for at få en ide, om hvordan hun oplevede situationen og relationen, for at kunne afstemme og tilpasse min væremåde efter dette.

Planlægning af forløbet

På baggrund af JWSs læringsforudsætninge lavede jeg et kortfattet program, med en genkendelig struktur og enkle øvelser. JWS kan godt lide sang og musik, og har flere enkle rytmeinstrumenter og sangbøger selv. Da jeg ville arbejde med relationer og livsudfoldelse, valgt jeg at tage udgangspunkt i vores fælles musiske interesse, og gøre musik til et fælles tredje i vores relation.

Derudover har JWS tidligere lavet et forløb med musik og kommunikativ udvikling, hvilket medfører, at det ikke var en helt ny oplevelse for hende.

I min planlægning benyttede jeg mig af grundmodellen for igangsættelse af æstetiske læreprocesser (Austriug & Sørensen, 2006, s. 179). Jeg vil i det følgende gå punkterne igennem, og vise hvordan jeg relaterede dette til mit konkrete forløb. Da grundmodellen tager udgangspunkt i en gruppe normalt fungerende elever, blev nogle af faserne dog tilpasset JWSs læringsforudsætninger.

For at gøre overgangen til musikforløbet nemmere, forberedte jeg JWS i godt tid inden vi gik i gang, at vi skulle ind og lege med musik i dag. Hver enkel gang varede ca. 15-20 minutter, igen med udgangspunkt i JWSs særlige læringsforudsætninger.

Impuls og optakt

I impulsfasen motiveres deltagerene til at udtrykke sig ved hjælp af indsamlede eller skabte indtryk. Optaktsfasen har blandt andet til formål at skabe en fælles *stemthed*, hvor de individuelle kreative impulser får et samlet fokus.

I mit forløb samlede disse faser. Jeg indledede det enkelte møde ved at afspille musik, jeg oplever giver en rolig, afslappet og åben sindsstemning. Jeg vil forsøge at kropsintegrere musikken ved massage, hvor mine bevægelser følger musikkens puls, rytme og intensitet. For at øge genkendeligheden brugte jeg det samme stykke indledningsmusik til hvert møde, og jeg var bevidst om at også bruge (stort set) det samme massageprogram hver gang. Jeg afsluttede også forløbet med (igen et genkendeligt stykke) musik¹ og afslapning, hvor jeg bevidst spejlede og fulgte JWSs initiativer.

De første gange jeg introducerede forløbet for JWS lå mit hovedfokus her, for at gøre hende fortrolig med strukturen.

Eksperiment og udveksling

I eksperiment-fasen laves der foreløbige formudtryk, der ifølge modellen præsenteres for gruppen undervejs i forløbet, i udvekslings-fasen. I forhold til mit forløb ser jeg, at jeg i de første møder eksperimenterede ved at præsentere nogle forskellige kommunikative øvelser for JWS - enkle sang- og fagtelege, rytmiske call/response øvelser og lignende.

Fordybelse

I fordybelses-fasen vælges et formeksperiment fra eksperimentfasen ud til videre fordybelse. Her valgte jeg øvelser til det videre forløb ud fra hendes respons på mine forsøg med ulige musisk-kommunikative redskaber og øvelser.

Evaluerings

Modellen lægger op til, at holdet evaluerer sammen efter endt forløb. På baggrund af JWSs læringsforudsætninger så jeg dog væk fra dette, og valgte i stedet for at lave delevalueringer efter hvert møde, hvor jeg så på hvad jeg der virkede/ikke virkede i vores relation og kommunikation, og hvad der eventuelt skulle justeres til næste møde.

---

¹Jeg endte på to numre af The Cinematic Orchestra: "Dawn" til opstarten og "Hatching" til afslutning.

Selve forløbet

Jeg gennemførte forløbet over 7 gange i perioden april – juni 2011. I det følgende vil jeg kort opsummere de enkelte gange.

Første gang

Jeg brugte JWSs mappe med sanglege, for at holde mig til noget hun kender i forvejen. Når jeg gik igennem sangbogen, fik jeg mest respons fra JWS med lege der involverede hende direkte - "Pandebeben..." især, hvor der peges og kildes. Til afslutningsnummeret fik JWS en massagebold, som hun begyndte at lege med. Jeg spejlede hendes bevægelser, med stor respons. Jeg kunne dog ikke få hende til at spejle mine bevægelser. Jeg forsøgte også med rysteinstrumenter, men der var ingen interesse.

Anden gang

I aktivitetsdelen brugte jeg igen "Pandebeben..", også fandt jeg to fagtelege mere: "Jeg er en lille blå ballon"² og "Myggene sværmer"³. Jeg holdt mig til to nye lege, for ikke at overvælde hende.

Til afslutning forsøgte jeg igen med spejling og massagebolde, men dette tabte JWS ret hurtigt interesse for. Derefter forsøgte jeg mig med at tage enkle rytmeinstrumenter i brug, hvor JWS heller ikke viste interesse for selv at tage et. Jeg valgte derfor at bruge det sidste minut af sangen til massage, hvor JWS også slappede fint af.

Tredje gang

Denne gang spillede jeg et yderligere musiknummer⁴ efter intronummeret, hvor jeg vil forsøge at bruge de 2:38 minutter til fitness-bold-massage, hvor JWS ligger på gulvet. Det lykkedes mig dog ikke ret godt at få hende på gulvet – hun kom ned at sidde, men fløj op med det samme jeg ville til at massere.

Denne gang overraskede JWS mig når vi gik i gang med faktelegene – hun kunne huske "Myggene de sværmer" fra gang nr. 2, hvor hun blev introduceret for den første gang.

Ved spejlingsfasen til sidst havde jeg held med nogle enkle rytmeinstrumenter – vi rystede på dem, og byttede frem og tilbage i ca. 2 minutter.

Fjerde gang

Denne gang skiftede jeg afslutningsnummeret ud med et der var kortere⁵, for at tilpasse det til JWSs koncentrationsevne.

Til aktivitetsfasen gik jeg væk fra faktelegene, og tog guitaren med ind. Jeg spillede sange fra JWSs mappe med sangtekster i. Hun var klar med det samme til at fuldføre strofer ("Jeg er en papegøje fra..." "Agegika"). Dette blev hun ved med i to-tre sange mere. Efter et stykke tid sat hun sig godt til rette i sin stol, og slappede af til guitarspil fremfor at synge med.

---

²Jeg er en lille blå ballon / uden spor af luft i / og hvis du vil ha' luft i mig, så må du puste selv / så si'r vi: Pust, pust, pust / til jeg revner med et BANG!

³Myggene de sværmer. Myggene de sværmer. / Få dem væk! Få dem væk! / Myggene de stikker. Myggene de stikker. / Klø, klø, krads. Klø, klø, krads.

⁴The Cinematic Orchestra – "Opening Titles"

⁵The Cinematic Orchestra – "Opening Titles"

Jeg forsøgte bagefter at starte min musik-og-spejlingsfase, men JWS virkede for træt denne gang.

Femte gang

Denne gang tog jeg igen guitaren i brug. Jeg var dog mere opmærksom på hvor lang tid jeg brugte på at spille guitar, så JWS kunne have noget overskud til at være med i noget spejling til sidst.

JWS var igen rigtig meget klar til at lave musik. Inden vi gik i gang sa hun "agegika" og "kinging" – hun ville høre "Papegøjen fra Amerika" og "Se den lille kattekillen" igen. Efter en sang mere, viste det sig, at hun nu kunne overskue, at vi legede lidt med maracas sammen – dog skulle hun lige se hvad jeg lavede med dem før hun ville i gang.

Bagefter satte jeg en af JWSs CDer på, og slappede af på hendes seng, mens hun sad sin lænestol. Hun kravlede dog op i sengen og ville putte lidt.

Sjette gang

Jeg forsætter med guitar og sangspil. Denne gang ville jeg dog starte med nogle andre sange, for at give JWS andre indspil. Jeg holder mig dog stadig til sange fra hendes sanghæfte.

Hun virkede både glad og afslappet ved den indledende massage, og sang godt "med" til sangene – der skulle dog en smule opmuntring til indimellem.

Ved spejlingsfasen formåede jeg at fastholde JWS i hendes instrumentvalg, hvor hun tidligere har haft en tendens til at opgive ret hurtigt.

Også denne gang ville JWS ligge og putte lidt i sengen efter forløbet.

Analyse

Ved afspilning af intro-stykket gav jeg JWS massage med massagebolde. Jeg oplevede at dette gav en naturlig intimitetsbarriere, hvor der ikke var direkte kropskontakt med det samme. Senere i forløbet gik jeg over til håndmassage ca. halvvejs i intro-sangen. Den gennemgående massage-intro var både afslappende for JWS, og gav os en god kontakt, som blev bygget videre på senere i forløbet, hvor JWS puttede op til mig efter en afsluttet gang. Fysisk kontakt er vigtigt for JWS generelt set – hun opsøger krammere, og putter op til en hvis man fx ser film sammen. Dette hænger godt sammen med hendes mentale alder og udviklingsniveau, hvor hun bruger mange af de samme tilknytningsmønstre som et lille barn.

Når jeg forsøgte mig med fagtesangerne, fik jeg især god respons på "Pandebe.." (som JWS jo kender i forvejen) og "Myggen sværmer". "Jeg er en lille blå ballon" vækkede ikke samme respons – og den involverede ikke hende på samme måde: "Blå ballon" indeholder koreografi hun skal udøve, og er i øvrigt noget længere end de to andre; de to første er korte sange hvor jeg udøver koreografien "på" JWS. Dette er igen i god overensstemmelse med hendes læringsforudsætninger. Det blev for kompliceret for hende, at skulle udføre koreografien til "Blå ballon". Selv om jeg hjalp til, blev hun ikke aktivt deltagende i legen. De to andre sanglege minder mere om det tidlige samspil mellem omsorgsgiver og barn, hvor der er en intuitiv afstemning og tilpasning fra omsorgsgiverens side.

Jeg havde fokus på at spejle og fange de kommunikative initiativer JWS kom med helt fra starten. Dette virkede fremragende. JWS opdagede allerede første gang, at jeg abede efter hendes leg med sin bold når jeg legede med min bold, og senere i forløbet fik jeg også vendt spejlingen, så JWS gjorde som jeg – som fx ryste på en maracas.

Konklusion

Mit primære mål med forløbet var at skabe en positiv relation mellem mig og JWS, hvor hun også fik brugt og anerkendt sin interesse for musik. Dette vil jeg bestemt mene lykkedes mig. Vi har skabt positivt og uformelt fællesskab op omkring musik, hvor jeg spiller guitar eller lytter til CD med hende. Efter tre gange med forløb, begyndte hun endda at opsøge mig meget mere. Nogle gange blot for at få kontakt (krammere, imitation/spejlingslege m.m.), andre gange for at hente mig ind til hendes værelse for en-til-en kontakt i rolige omgivelser.

At forberede JWS i god tid ser ud til at have været en god ide. Da jeg fortalte hende vi skulle ind på hendes værelse og hygge med musik lige om lidt, bød hun på de senere gange selv ind med ”musik”, gentagne gange, og begyndte at gå ind. Det virkede som om hun glædede sig til forløbet.

I mit forsøg på at introducere enkle rytme- og rysteinstrumenter, erfarede jeg, at vedholdenhed og gentagelse er nøglebegreber. En langsommere tilgang ville måske også have været mere givende ift. massage på gulvet – jeg tror, JWS blev forvirret og overvældet af for meget nyt på en gang.

Jeg oplevede også, at forløbet var kognitivt opslidende for JWS. Efter endt forløb blev hun siddende i sin stol, fuldstændig afslappet og udmattet. Det var også tydeligt hvis jeg fx brugte for lang tid på at spille guitar, hvor hun så ikke havde overskud til at være med i en spejlings- og imitationsleg til sidst.

For at holde koncentrationen og fokus hos JWS, var det nødvendigt at begrænse forstyrrende elementer. Selv det at en kollega stod lige så stille i døren og kiggede på var nok til at aflede JWS. I denne sammenhæng var det rigtig godt, at jeg havde placeret os inde på JWSs værelse, hvor vi ellers var rimeligt uforstyrrede.

Andre observationer

Jeg har fået større indblik i JWSs motivationer, styrker og svagheder. Hun har en god hukommelse, og kan huske hun er blevet præsenteret for (jævnfør hendes genkendelse af ”myggene de stikker”). Hun kan også godt tåle at blive presset lidt – til at prøve noget nyt fx

Hun kan også til tider selv hensigtsmæssigt administrere sit behov for at komme væk fra situationer der bliver for forstyrrende for hende. Her har jeg set en udvikling over den periode mit forløb har stået på: JWS opsøger nu oftere sit værelse for at få et frirum. Nogle gange ønsker hun at have en pædagog med ind – jeg har oplevet hun har kommet ud for at hente mig, men det er ikke altid hun udtrykker sit behov tydeligt; man skal være opmærksom på hendes tilstand og humør og ud fra dette vurdere, om hun har behov for selskab.

Perspektivering

Principperne i dette forløb ser jeg gode muligheder for, at tage med mig som uddannet pædagog. Jeg vil dog være mere bevidst borgerens læringsforudsætninger, og ikke blive overivrig og dermed gå for hurtigt i gang med at introducere nye begreber og interaktioner. Mit ønske om at lave bold-massage hvor JWS lå på gulvet blev fx besværliggjort af netop dette.

Hvis jeg vil lave et lignende forløb i fremtiden, vil jeg også forsøge at gøre det en skemalagt del af hverdagen. Dette forløb blev gennemført de dage jeg og JWS begge havde tid – jeg mener, det ville være mere gunstigt med en fast struktur, fx 1 gang ugentligt.

Jeg har brugt musik som udgangspunkt for mit forløb, da jeg mener musik er et særligt universelt kommunikationsmiddel. Jeg ser dog intet til hinder for, at man kan lave et lignende forløb med udgangspunkt i en anden skabende, æstetisk udtryksform som fx kunstmaling. Det vigtige er, at møde borgeren i dennes interesseområde, for at skabe motivation og lyst til at fortsætte.

Litteraturliste

Austring, B. D., & Sørensen, M. (2006). *Æstetik og læring - Grundbog om æstetiske læreprocesser*.

København: Hans Reitzels Forlag.

Bøttcher, L., & Dammeyer, J. (2010). *Handicappsykologi - En grundbog om arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Kirk, E. (2009). *Musik som udtryksform*. København: Hans Reitzels Forlag.

Langager, S. (1996). *Socialpædagogik og det æstetiske perspektiv*. København: Danmarks Lærerhøjskole.

Socialministeriet. (20. August 2011). *Servicebogen*. Hentede 24. August 2011 fra Retsinformation: <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=136390>

Sørensen, M. (Ed.). (2007). *Dansk, kultur og kommunikation*. København: Akademisk Forlag.

Ordoptælling

